

Samen aan tafel

Schets voor beleid rond de toelating van gasten aan het avondmaal

Deze schets heeft binnen DOE en de deputaatschappen DE, DKE en CCS gefunctioneerd als bezinningsmateriaal, waaruit vervolgens de *Handreiking uitnodigingsbeleid maaltijd* ontstaan is.

DEPUTATENOVERLEG EENHEID (DOE) CGK – NGK - GKV

SAMEN AAN TAFEL

Schets voor beleid rond de toelating van gasten aan het avondmaal
toegesplitst op de praktijk in samenwerkende kerken
versie december 2007

Probleem en uitdaging

Wanneer gemeenten uit verschillende kerkverbanden (CGK, GKv, NGK) zoeken naar vormen van eenheid, is de gemeenschappelijke viering van het avondmaal daarvoor een essentiële stap. Het gezamenlijk belijden en beleven van het heil in Christus geeft een stralend uitgangspunt voor verdere organisatorische overeenstemming.

Het is vervolgens bemoedigend wanneer ook christenen uit andere kerkgemeenschappen zich in dergelijke gemeenten, waar oude kerkgrenzen worden overstegen, gemakkelijker laten zien. Mogelijk willen ze zelfs deelnemen aan de hervonden eenheid, speciaal in de gezamenlijke viering van het avondmaal. De voor de hand liggende manier om dit mogelijk te maken is dat ze voluit lid worden van de (samenwerkings)gemeente. Maar niet in alle gevallen is dat een begaanbare weg, met name niet wanneer deze personen slechts tijdelijk of zelfs eenmalig in de samenkomsten van de gemeente aanwezig zijn.

Het is de moeite waard wanneer de kerken voor dergelijke situaties een positief beleid kunnen ontwikkelen, dat recht doet aan het kerkvergaderend werk van Christus en zo tot heil is van alle betrokkenen.

Binnen de drie genoemde kerkverbanden is op dit punt inderdaad enige regelgeving tot stand gekomen. Deze is echter niet in alle opzichten gelijk. En ook de praktijk binnen de kerkverbanden zelf loopt van plaats tot plaats soms behoorlijk uiteen.

De DOE-groep ziet het daarom als haar taak om de samenwerkende kerken (speciaal als ze zijn voortgegaan tot de vorming van een samenwerkingsgemeente of zelfs eenheidsgemeente) te dienen met bouwstenen voor een gemeenschappelijk beleid.

Het lichaam van Christus

Het avondmaal is door Jezus Christus persoonlijk ingesteld, met de woorden: "dit is mijn lichaam voor jullie; doe dit, telkens opnieuw, om Mij te gedenken" (I Kor. 11:24).

Deze eenvoudige woorden bevatten een geweldig evangelie. Waar de wereld dreigt te verdrinken in de duivelse zee van de vijandschap tegen God, daar biedt Christus redding door zijn leven te geven als losgeld voor allen (I Tim. 2:6). Verloren zondaren hoeven niet meer zelf hun waarde te bevechten, maar mogen proeven hoe goed de HERE is. "Gelukkig de mens die bij Hem schuilt" (Ps. 34:9).

Dat is de enige voorwaarde die wordt gesteld: schuilen bij Christus. "Doe dit, telkens opnieuw, om Mij te gedenken"! De viering van het avondmaal bezegelt daarmee een fundamentele verandering in ons bestaan. "Met Christus ben ik gekruisigd: ikzelf leef niet meer, maar Christus leeft in mij" (Gal. 2:19,20). Wie zich voor deze werking van Christus' Geest zou willen afsluiten, tast het sacrament in de wortel aan: "Wie eet en drinkt maar niet beseft dat het om het lichaam van de Heer gaat, roept zijn veroordeling af over zichzelf" (I Kor. 11:29).

Het verlossende werk van Christus plaatst ons bovendien in een nieuwe gemeenschap. Avondmaal vieren doe je samen: "omdat het één brood is zijn wij, hoewel met velen, één lichaam" (I Kor. 10:17). Het is daarom onmogelijk om het te eten "met iemand die zichzelf een broeder of zuster noemt, maar in feite een ontuchtpleger is, een geldwolf, afgodendienaar, lasteraar, dronkaard of uitbuiters" (I Kor. 5:11). Immers "wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden", het lichaam van Christus namelijk (I Kor. 12:12,13).

Dit onderwijs van Paulus heeft de kerk verwerkt in haar belijdenis, onder meer in de Heidelbergse Catechismus. Wanneer die spreekt over de deelname aan het avondmaal, is daar ook weer die

verwondering over Gods genade: terwijl we moeten erkennen dat we vanwege onze zonden het leven onwaardig zijn, mogen we tegelijk vertrouwen op de voldoening door Christus en dankzij Hem het nieuwe leven binnengaan (antw. 81). Er is daarom geen beter middel tegen een oppervlakkige of zelfs huichelachtige viering is dan juist de verkondiging van dit heilig evangelie (antw. 84). Ook vraagt de Catechismus aandacht voor de gemeenschap waarin we avondmaal vieren. Als er daar zouden zijn die zich openlijk afkeren van Gods wil, zullen we hen voor de consequentie moeten plaatsen: ze hebben geen deel aan het koninkrijk van Christus (antw. 82). Maar zelfs als ze niet langer tot de sacramenten worden toegelaten is dat bedoeld om hen tot bekering te brengen (antw. 85). Zo waakt de kerk voor het heilig houden van het kostbare geschenk dat ze in Christus ontving.

Gespreide verantwoordelijkheid

Er ligt hier een taak voor drie partijen: de individuele deelnemer, de gemeente die gezamenlijk avondmaal viert, en de kerkenraad die toezicht houdt.

Deze partijen zijn onderling nauw verbonden (de gemeente bestaat uit individuele deelnemers, de kerkenraad bestaat uit ambtsdragers die eveneens leden zijn van de gemeente), maar toch kunnen ze worden onderscheiden naar een verschillende verantwoordelijkheid. Een verantwoordelijkheid die ze in relatie tot de andere partijen dienen waar te maken.

Zo is bij de individuele deelnemer de 'zelfbeproeving' van belang: dat hij zichzelf spiegelt aan Christus om eerlijk te kunnen zijn over zijn zonden, zich gelovig toe te vertrouwen aan Gods genade en zich oprecht toe te leggen op een nieuw leven. Daar hoort bij dat hij zich als levende steen voegt in het bouwwerk van God, dat is de gemeente. Hij onderwerpt zich daarom aan de leiding van de ambtsdragers, en laat zich door hen beoordelen.

Ook de gemeente moet zichzelf steeds spiegelen aan Christus, om zo steeds meer naar Hem toe te groeien (Efez. 4:15). Zo zal de gemeente voor elke individuele deelnemer een open en gastvrij huis behoren te zijn, waar de liefde van Christus wordt geproefd, en waar men elkaar aanspoort om bij de genade van Christus te blijven leven. Van de gemeente mag daarom worden verwacht dat ze trouw is in het bezoeken van de kerkdiensten en de viering van het avondmaal, telkens wanneer de kerkenraad haar daartoe roept.

De kerkenraad tenslotte kan evenmin om de spiegel van Christus heen, zodat hij niet zichzelf zoekt, maar in dienst wil staan van de enige Koning in de kerk. De ambtsdragers tonen via persoonlijke gesprekken belangstelling voor elk individueel lid van de gemeente en nodigen ook elke bezoeker uit om verder te komen op de weg van het Woord. Als een lid van de gemeente van die weg dreigt af te wijken, zal de kerkenraad alles doen om hem voor Christus te behouden, desnoods via het middel van de uitsluiting. De kerkenraad ziet er verder op toe dat het evangelie van Christus telkens helder tot klinken wordt gebracht in de samenkomsten van de gemeente, speciaal door middel van inleidend onderwijs op de viering van het avondmaal.

Het is van belang dat elk van deze drie partijen zijn eigen verantwoordelijkheid waarmaakt, en zich niet verschuilt achter de verantwoordelijkheid van de ander. Dat laatste zou de avondmaalsviering slechts schade doen: vervlakking, formalisering en verlies aan kracht. Maar wanneer allen elkaar willen dienen, verantwoord voor Christus, mag zijn heilzame aanwezigheid worden geproefd tot opbouw van de hele gemeente.

Regelgeving door aandachtspunten

Om deze verantwoordelijkheid te stimuleren kan kerkelijke regelgeving een goed middel zijn. Het voorkomt dat de deelname aan het avondmaal een vrijblijvende zaak wordt of juist telkens opnieuw voorwerp van een ontmoedigende discussie. Passende regelgeving bevordert de eensgezindheid van de kerken en geeft houvast bij het onderling toezicht.

Tegelijk moet worden erkend dat het moeilijk is om direct toepasbare regels te formuleren voor de toelating van personen die bij voorbaat niet helder kunnen worden omschreven: we spreken immers over gasten in een samenwerkingsgemeente die niet afkomstig zijn uit een van de deelnemende kerken of daarmee verbonden zusterkerken.

Het heeft dan weinig zin om dergelijke situaties te willen vangen in steeds verfijndere en dus steeds complexer regelgeving, uitgesplitst naar diverse kerkgemeenschappen (helaas, onze gast is nu net afkomstig uit weer een andere), en naar diverse redenen waarom hij geen lid wordt van de gemeente maar wel wil deelnemen aan het avondmaal (helaas, de reden die onze gast opgeeft, staat er net niet bij). Nog minder nut heeft het om de regels zo algemeen te formuleren dat ze in feite niets regelen, omdat ze eindeloos kunnen worden opgerekt.

Onze voorkeur gaat uit naar het formuleren van *aandachtspunten*. Dit moet in letterlijke zin zo worden verstaan: punten die aandacht moeten krijgen, in de eerste plaats van de ambtsdragers, die het

vervolgens onder de aandacht mogen brengen van de deelnemers aan het avondmaal en daarover verantwoording afleggen aan de gemeente.

Het werken met aandachtspunten kan de plaatselijke kerkenraad helpen om een beleid te ontwikkelen dat is toegespitst op de eigen situatie. Het maakt immers nogal uit of het om een grote gemeente gaat, waar de ambtsdragers moeite hebben om iedereen te herkennen die aan tafel komt, of dat het een kleine gemeente betreft waar elke gast persoonlijk wordt verwelkomd.

Het werken met aandachtspunten voorkomt verder dat een kerkenraad het toelatingsbeleid op formele wijze afdoet. Hij moet telkens weer afwegingen maken, en daarover in gesprek treden met zowel de gemeente als de eventuele gasten.

Het werken met aandachtspunten lijkt ons zo een passend antwoord op het in de discussie steeds aanwezige risico dat tenslotte alle aanwezigen, zonder enig onderscheid, uitgenodigd zouden worden om aan het avondmaal deel te nemen. Kenmerk van een dergelijk 'open' viering is immers dat het zicht op de gemeente als het lichaam van Christus steeds meer vervaagt, terwijl deze aandachtspunten juist willen bewerken dat ieder zich er scherp van bewust blijft dat het gaat om het lichaam van de Heer.

Concreet denken we daarom aan de volgende punten:

1. De relatie van de gast tot Christus
2. De relatie van de gast tot zijn thuiskerk
3. De relatie van de gast tot de gemeente waar hij nu avondmaal wil vieren
4. Het verschaffen van voldoende duidelijkheid.

De relatie tot Christus

Gezamenlijk avondmaal vraagt om eenheid in geloof, als een vertrouwen op Christus alleen. Niets brengt mensen van verschillende huize meer tot elkaar dan het gezamenlijk belijden van hun zonde tegenover God en het gezamenlijk vieren van de verlossing door Gods eigen Zoon, Jezus Christus. Deze eenheid van belijden heeft vorm gekregen in de gereformeerde belijdenisgeschriften, die door alle bij het DOE-overleg betrokken kerkverbanden (CGK, GKv en NGK) als betrouwbaar onderwijs worden aanvaard. Wanneer in deze kerken de avondmaalstafel wordt aangericht, is dat bedoeld als uitnodiging om de persoon en het werk van Christus te aanvaarden op de manier die in de gereformeerde belijdenis beschreven wordt.

Maar niet iedere christen is met deze belijdenisgeschriften bekend. En niet altijd is er gelegenheid om hem alsnog daarin te onderwijzen. Een goede vervanging kan dan zijn dat de gast wordt gevraagd om aandachtig te luisteren naar de verkondiging van het Woord en in het bijzonder naar het voor te lezen avondmaalsformulier. Wanneer hij vervolgens deelneemt aan het avondmaal, is dat van zijn kant te beschouwen als instemming met wat hem is voorgehouden.

Ook is mogelijk dat iemand de gereformeerde belijdenis wel kent, maar op onderdelen een voorbehoud wil maken. Het verdient aanbeveling om hem dit voorbehoud helder te laten benoemen, zodat de ambtsdragers kunnen beoordelen of er sprake is van verzet tegen Gods Woord, of eerder van een tastend zoeken naar Gods wil.

De relatie tot de thuiskerk

Elke gast komt ergens vandaan. Sommigen functioneren nog steeds volop in hun thuisgemeente; anderen zijn van hun ankers losgeslagen. We noemen enkele voorbeelden van mogelijke situaties (de opsomming is uiteraard niet uitputtend).

Iemand kan in zijn thuisgemeente zijn afgehouden van het avondmaal. Doorgaans is dat een reden om hem ook niet als gast te aanvaarden in de kerk waar hij op bezoek is. Een kerkenraad zal niet licht van die regel afwijken; of hij moet zeker weten dat de afhouding niet terecht was.

Ook wanneer iemand zich onverschillig toont tegenover de thuiskerk, kan dat een reden zijn om hem geen asiel te bieden in een gastgemeente, maar hem aan te sporen de vrede te herstellen met zijn plaatselijke broeders en zusters.

Wanneer iemand meelevend lid is van een kerkgemeenschap waar het evangelie van Christus stelselmatig wordt ondermijnd, mag voor toelating tot het avondmaal in een gastgemeente eerst gevraagd worden dat hij zich losmaakt van deze vijanden van Christus.

Wanneer echter de thuiskerk wel als zwak beoordeeld moet worden, maar de betrokkene zich daarin beweegt als iemand die gegrepen is door de Geest van Christus, mag hij door de gastkerk worden gestimuleerd om de weg van het geloof consequent te blijven volgen. Het uitreiken van het avondmaalsbrood kan daarbij een waardevolle ondersteuning zijn.

En uiteraard geldt dit nog sterker wanneer de gast een enthousiast lid is van een voluit christelijke gemeenschap, die misschien nog niet formeel als zusterkerk is erkend, maar daar zeker voor in aanmerking zou komen: zijn aanwezigheid aan de tafel is een verrijking voor alle betrokkenen.

De relatie tot de gastgemeente

We spreken over gasten: ze zijn geen lid van de gemeente en zijn ook niet direct van plan om dat te worden. Daar hebben ze uiteraard hun redenen voor. De kerkenraad doet er goed aan om die redenen te vernemen en waar mogelijk te beoordelen.

Die reden zal meestal zijn dat hun verblijf slechts van tijdelijke aard is. Daar kan een kerkenraad genoeg mee nemen. Maar wanneer de gast regelmatig terugkomt mag van hem worden verwacht dat hij ook hier het lichaam van Christus erkent. De kerkenraad kan in goed overleg zoeken naar een passende manier om de verbondenheid van de gast met deze gemeente vorm te geven.

Wanneer iemand zich echter bewust afzijdig houdt van de gemeente, of zich niet door de kerkenraad wil laten beoordelen, heeft hij er ook geen recht op om in het midden van die gemeente zich door de ambtsdragers het brood van Christus te laten aanreiken.

Maar zelfs wanneer iemand de gemeente slechts eenmalig aandoet, kan op zijn minst zijn naam aan de gemeente worden bekendgemaakt. Zo kan de gemeente voor dat moment de gast opnemen in haar midden, en kan er over en weer bemoediging zijn in het ene geloof, samen aan de ene tafel.

Duidelijkheid

Een kerkenraad moet over zijn beleid duidelijkheid geven naar de gemeente. Zeker rond de toelating van gasten aan het avondmaal is die verantwoording noodzakelijk. Want alleen dan kan de gemeente zich van harte verheugen over die relatief onbekende gezichten, die ze toch in Christus mag herkennen.

Bovendien is het van belang dat ook de eventuele gasten zelf tijdig op de hoogte worden gesteld van het plaatselijk toelatingsbeleid.

Het is niet juist wanneer iemand in argeloosheid deelneemt aan het avondmaal, maar achteraf te horen krijgt dat het toch eigenlijk niet de bedoeling was.

Het is ook niet juist wanneer iemand zich instelt op de viering, maar pas tijdens de dienst een afkondiging hoort die hem vertelt dat hij toch niet welkom is.

Wanneer het bekend is dat iemand regelmatig in de kerk komt, behoren de ambtsdragers zelf het initiatief te nemen om met hem te spreken over deelname aan het avondmaal. Ook andere gemeenteleden (die regelmatig naast hem zitten) kunnen daarin een belangrijke rol vervullen.

Het tijdig leggen van contact geeft bovendien aan de ambtsdragers meer ruimte om te komen tot een afgewogen oordeel over de vraag of deze bezoeker als gast aan tafel kan worden toegelaten. Er is tijd voor een broederlijk gesprek. Er is tijd voor ambtelijk overleg. Er is wellicht tijd om hem al aan de gemeente voor te stellen.

Wanneer het echter gaat om incidentele gasten die niet vooraf bekend zijn, is dat zo niet mogelijk. Dat kan voor een kerkenraad reden zijn om geen andere onverwachte gasten te ontvangen dan die uit een zusterkerk afkomstig zijn. Maar ook dan blijft van belang dat bezoekers niet voor pijnlijke verrassingen komen te staan. Ze kunnen bijvoorbeeld bij de ingang van het kerkgebouw worden geïnformeerd.

Wil een kerkenraad toch ook gastvrijheid bieden voor incidentele maar overigens onbekende bezoekers, en hen zo mogelijk toelaten tot het avondmaal, dan kan bijvoorbeeld aan binnenkomende bezoekers een briefje worden uitgereikt waarin wordt gewezen op de avondmaalsviering van deze dag. Wie dat wil kan zich vervolgens melden bij een aantal ouderlingen, die beoordelen of zij deze bezoeker als gast kunnen ontvangen aan de tafel van Christus.

Bestaande kerkelijke regelgeving

Bovenstaande aanbevelingen verdragen zich goed met de geldende kerkelijke besluiten binnen CGK, GKv en NGK, al geven ze er wel een nuancering aan.

De regeling van de NGK is het meest summier. Het beperkt zich tot wat er staat in art. 20 AKS: *Tot het avondmaal wordt toegelaten wie openbare belijdenis heeft gedaan van het geloof en een gelovige levenswandel vertoont.*

Een belijdend lid van een andere gemeente wordt tot het avondmaal toegelaten, indien op goede gronden kan worden aangenomen dat hij zich in leer en leven als goed christen gedraagt.

De nuancering die uitgaat van bovenstaande aanbevelingen is dat de "goede gronden" nader worden uitgewerkt en de gang van zaken duidelijker moet worden beschreven.

De meest uitgebreide besluitvorming rond deze zaak is te vinden bij de GKv, waar de generale synode in 2005 “ten aanzien van leden van kerken waarmee geen zusterkerkrelatie bestaat” uitsprak *dat een kerkenraad iemand als gast aan het avondmaal kan toelaten, wanneer de kerkenraad zich ervan overtuigd heeft dat betrokkene:*

- a. een aanvaardbare reden heeft het avondmaal in de gemeente te vieren en dat zijn deelname dienstbaar is aan de opbouw van het lichaam van Christus;*
 - b. in de eigen kerk tot het avondmaal is toegelaten, niet onder tucht staat, instemt met de gereformeerde belijdenis en godvrezend leeft, zoals bedoeld in art. 60 K.O.;*
 - c. met het oog op deelname aan het avondmaal bereid is zich te onderwerpen aan de onderlinge aansporing in de gemeente en aan het toezicht van de kerkenraad.*
- De wijze waarop de kerkenraad gasten hiervan in kennis stelt moet duidelijk zijn voor zowel gasten als de eigen gemeente.*

Deze uitspraak heeft nogal wat kritische reacties losgemaakt, met name omdat de drie genoemde punten lastig te concretiseren zijn. Wat is bijvoorbeeld “een aanvaardbare reden”? Deze moeite vervalt echter wanneer de genoemde richtlijnen volgens de hierboven beschreven aanpak niet langer worden beschouwd als scherpe onderscheidingen maar als aandachtspunten. Deze aandachtspunten lopen wel niet geheel parallel met de hiervoor genoemde vier, maar zijn er goed mee in verband te brengen.

Bepaalde termen kunnen wellicht anders worden geformuleerd, om misverstand te voorkomen. De ‘instemming met de gereformeerde belijdenis’ moet bijvoorbeeld niet zo worden uitgelegd dat elke buitenlandse bezoeker zich eerst diepgaand moet bezighouden met de Dordtse Leerregels. Het gaat er om dat wie als gast deelneemt aan het avondmaal, zich welbewust laat opnemen in de belijdende gemeenschap van deze gereformeerde kerk.

Ook de eis dat iemand niet onder tucht mag staan, verdient nuancering. Om een voorbeeld te noemen: critici van de leer van de Gereformeerde Gemeenten zijn meermalen uitgesloten van de avondmaalsgemeenschap in die kerken. Moet dat automatisch betekenen dat ze ook in andere kerken niet welkom zijn, zelfs niet als gast?

De CGK neemt met zijn regelgeving een middenpositie in. Zij legden in 2004 het volgende vast: *Een kerkenraad kan gasten die geen lid zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken, tot een viering van het avondmaal toelaten wanneer zij:*

- a. belijdenis des geloofs hebben afgelegd en derhalve gerechtigd zijn in de eigen gemeente avondmaal te vieren;*
 - b. in de eigen gemeente niet onder kerkelijke tucht staan;*
 - c. bij de kerkenraad vooraf de wens te kennen geven van het gastrecht gebruik te maken.*
- Hierbij geldt dat de eigenlijke toetsing en afweging van de situatie waarin en de omstandigheden waaronder een gast om toegang tot het avondmaal vraagt, aan de betreffende kerkenraad blijft.*

Het laatste voorschrift past bij de nuancering waar bovenstaand stuk voor pleit. Maar wellicht is het goed om dit ook direct mee te nemen in de formulering van de punten die ervoor staan. Dit geldt behalve voor punt b (zie hierboven bij de GKv) ook voor punt a: de gast moet belijdenis van het geloof hebben afgelegd. Zo'n voorschrift kan namelijk moeite opleveren bij gasten uit buitenlandse kerken die de openbare geloofsblijdenis als afzonderlijk ritueel niet kennen, of bij asielzoekers die onder meer vanwege taalproblemen niet begrijpen wat we van hen willen weten: zij geloven in Christus als Heiland, wat wil die Hollandse kerk nog meer?

We pleiten er echter niet voor om al deze regels zonder meer te laten vallen; wel om dergelijke richtlijnen om te zetten in principieel geformuleerde aandachtspunten, zoals hierboven genoemd: de relatie tot Christus, tot de thuiskerk en tot de gastgemeente, en voldoende duidelijkheid over de wijze waarop de kerkenraad hiermee omgaat.